

Stipančević, M. *Neznani svijet Emila Laszowskog*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2014.

U svojoj knjizi objavljenoj 2014. godine u izdanju Hrvatskog državnog arhiva, kolega Mario Stipančević donosi nam na 431 stranici (s vrlo korisnim kazalom imena) opsežan uvid u život plemićkog huncuta, siromašnog studenta, hiperaktivnog intelektualca i sveprisutnog člana zagrebačke intelektualne i društvene elite, dugogodišnjeg ravnatelja Zemaljskog arhiva Emila Laszowskog. Knjiga je nastala kao prerađena i proširena disertacija koju je Stipančević obranio na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2012. godine, a pruža jedinstvenu priliku da osjetimo duh epohe, duh Zagreba i Hrvatske od kraja 19. pa sve do gotovo sredine 20. stoljeća, iz prizme privilegiranog intelektualca kakav je Laszowski.

Rijetko nam je koja povijesna ličnost ostavila tako bogat niz izvora veza-nih podjednako i uz društveni i uz privatni život. Brojno gradivo iz fonda HR-HDA-806 Emilij Laszowski, kao i niza drugih iz fundusa HDA (prema popisu korištenih izvora možemo zaključiti kako je knjiga nastala na temelju čak 25 fondova iz fundusa HDA), samo je čekalo dovoljno upornog i marljivog autora.

Svima onima koji obično ne čitaju predgovore mogu preporučiti da potroše minutu-dvije na ovaj. Ne sjećam se kada je zadnji puta neki predgovor knjige, probudio u meni ikakav interes, a kamo li emociju. Nemam nikakvu namjeru na ovom mjestu prepričavati autora, nego samo napomenuti da se s nekoliko doista poticajnih rečenica o pisanju autor obratio svima onima koji su ikada išta pokušali napisati. S druge strane, autor ovih redaka dopušta da je kao strastveni navijač pristran i da svako uspoređivanje nogometa i pisanja promatra sa simpatijom.

Na samom početku u poglavlju naziva *U teorijskom procijepu* (ako obratite pažnju primijetit ćete kako sva poglavlja imaju pomalo šaljive i intrigirajuće nazive) ukratko su prikazani dosezi hrvatske historiografije u pogledu biografija,

autobiografija i monografija, dostupna literatura kojom se autor služio kao nekom vrstom "teorijskog oslonca" kao i objašnjenje pristupa koji je izabrao prilikom pisanja ove knjige.

U nastavku, u poglavlju pod naslovom *Tvornica nostalgije* autor opisuje obiteljske prilike obitelji Laszowski, Emilovo bezbrižno odrastanje u rodnom Brlogu, prve instrukcije iz latinskog jezika koje mu je dao djed Filip Šufflay, dječje igre i nepodopštine izvedene u bliskoj suradnji s bratićem i kasnijim hrvatskim banom Nikolom Tomašićem (Laszowski ga je od milja oslovljavao s "Micek"), kao i kasnije uspjehe i padove u srednjoškolskom i fakultetskom obrazovanju.

Sljedeće poglavlje *Arhivalna posla* bavi se, kao što mu i ime kaže, stanjem arhivske službe u trenutku kada mladi pravnik Laszowski, po preporuci svog bratića, po prvi puta prelazi vrata arhiva, seobu arhiva u današnju zgradu, napredak i širenje, povećanje broja zaposlenika, njihov međusobni, često puta buran suživot i suradnju. Zanimljiv je i dio koji se bavi napredovanjem u službi i vječitom besparicom koja je vladala (najvećim dijelom zbog rastrošnog stila života) u obitelji Laszowski.

Poglavlje *Supremus magister* opisuje nam djelatnost Emila Laszowskog kao dugogodišnjeg vrhovnog meštra družbe Braća hrvatskog zmaja. Sama družba osnovana je 1905. godine pri čemu je Laszowski (Prazmaj Brložki i Ozaljski) kao uzor imao *Ordo questris draconis* kralja Žigmunda Luksemburškog. Poglavlje osim prikaza humanitarne, kulturne i društvene uloge tog društva, opisuje i situaciju iza kulisa, prepirke među članstvom, financijske makinacije, kao i problem vlasništva nad starim gradom Ozljem.

U poglavlju *Članstvo kao poziv* (primjećujete li ironiju) obrađene su brojne članske aktivnosti Laszowskog, od članstva u arheološkim društvima, preko Kola hrvatskih književnika pa sve do filatelističkog društva.

Pisanje za život posvećeno je znanstvenomu radu, gdje autor pokušava dati pregled nastanka preko 4000 (!) tiskanih jedinica koje je Laszowski za života objavio. Objava tako goleme količine članaka i knjiga čini se nevjerojatnom čak i u današnjim uvjetima, uza sve blagodatni suvremene tehnologije i dostupnosti izvora.

Pandorina posuda u cijelosti je pak posvećena privatnomu životu, pa tako uz priličnu dozu detalja saznajemo sve o Laszowskom, od prvih dječjih zaljubljenosti, tinejdžerskih ljubavi, "ljubavnih trokuta", sve do tri burna braka, zbog jednog od kojih Emil u jednom trenutku mijenja i vjeroispovijest (odlično pokazuje kako članovima društvene elite početkom 20. stoljeća nije stran vjerski prijelaz). Osim obiteljskog života, poglavlje obrađuje i Emilove bolesti, kao i "ljubav ka čašici", s neobično iskrenim opisima proslava. Svemu tomu dodane su i stranice na kojima je jasno opisan politički oportunistički oporok od kojeg je Emil patio tijekom cijelog života. Od podržavatelja dvojne monarhije, preko jugoslavena do kratkotrajne ljubavi s ustaškim pokretom postajemo svjesni pragmatične strane našeg junaka. Nasuprot tomu, opis međuljudskih odnosa između članova obitelji Laszowski

potiče čitatelja da se sažali nad njim (premda, razmišljajući hladne glave možemo zaključiti da je za većinu svojih problema sam kriv). Opisujući prijatelje i rodbinu obitelji Laszowski, koristeći izvore i literaturu, autor ne propušta spomenuti ni takve detalje kao što je neobična "ljubav" hrvatskog bana Nikole Tomašića naspram ženskih cipelica. Naposljetku autor ne propušta spomenuti ni cjeloživotno lutanje obitelji Laszowski među raznim zagrebačkim adresama, redovita putovanja po obali i inozemstvu, kao i sklonost oružju. Sažimajući sve te teme, možda nam je po prvi puta pružena mogućnost da sagledamo privatni život jedne poznate osobe iz svih mogućih perspektiva.

Posljednje poglavlje *Jednak među prvima*, uspoređujući njegov život sa životom drugih uglednih intelektualaca (Truhelka, Kramberger, V. Klaić, Smičiklas) toga vremena, pruža nam jedinstvenu priliku da Emila ocijenimo u svjetlu njegovih suvremenika i damo čitavoj njegovoj biografiji širi kontekst.

Nikako ne bi trebalo zaboraviti ni odlične fotografije iz obiteljskog albuma koje brojnim pojedincima opisanima u knjizi daju novi život i čine ih stvarnim osobama, a ne samo rečenicama na papiru.

Knjiga nam daje prikaz, zapravo više živu sliku, svih djelatnosti kojima se jedan svestrani pojedinac kao što je Laszowski mogao baviti. Od društvenog, dobrotvornog, kulturnog i znanstvenog rada, objave goleme količine članaka i knjiga, prikupljanja i sređivanja arhivskog gradiva, preko opsežne djelatnosti vezane uz društvo Braća Hrvatskog zmaja, pa sve do posve privatnih tema koje se nižu u nevjerojatnom nizu od ljubavi i flertova, preko bračnog života, problema s djecom, kućnih ljubimaca, sve do vječite borbe s manjkom novca (pri čemu nikako ne treba smetnuti s uma luksuzni životni stil od kojeg Laszowski ni u jednom trenutku nije odustajao). Sve su te male teme odlično popraćene znanstvenim aparatom iz kojeg je u svakom trenutku moguće odrediti izvor i gradivo na temelju kojeg je autor donio svoje zaključke.

Kao najveću manu knjige pojedini povjesničari istaknuli bi određenu dozu simpatije koju autor gaji naspram glavnog junaka (mislim da si u ovom slučaju mogu dopustiti i taj termin). Pripremajući ovaj obiman znanstveni rad temeljen najvećim dijelom na povijesnim izvorima koje je iza sebe ostavio sam Laszowski, dakle pišući skoro iz prve ruke, ništa drugo nije ni moguće. Moje je uvjerenje da je takav odnos prema Laszowskom neminovan i zapravo pozitivan, jer bez ljubavi i interesa takvo djelo ne bi niti moglo nastati.

Za kraj, povijest ne mora biti dosadna, zapravo ne može biti dosadna, ako nam je autor tako znalački prenosi, istovremeno zadovoljavajući i povjesničarsko znanstveno načelo i literarni oblik. Ovo nije plaćeni oglas i autor neće dobiti novčanu naknadu za ovaj prikaz. Svi izneseni stavovi proizlaze iz uvjerenja.

Hrvoje Baričević